

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΟΥ ΙΨΕΝ

Κυρίαι καὶ Κύροι,

Όταν τὸ περασμένο καλοκαῖρι στὰς Ἀθήνας, ὁ θίασος τῆς Κυβέλης κρατώντας ψηλά τὴ σημαία τῆς Τέχνης, ἔδωσε μαζῇ μὲ τᾶλλα ἐκλεκτὰ ἔργα τοῦ δραματολογίου της καὶ τὴ «Δεσποινίδα Τζούλια» τοῦ Σονηδοῦ συγγραφέως Στρίμπεργ, δ. κ. Σενόπουλος ἐτόνισε μᾶς μεγάλην ἀλήθεια εἰς τὴν διάλεξιν, ποὺ ἔκαμεν ἀπὸ σκηνῆς πρὸ τῆς παραστάσεως.

— Δὲν πρέπει, εἶπεν, νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ξέρα ἔργα μελετημένα πρὸ πολλοῦ καὶ τοποθετημένα τόσον ὑψηλά, δὲν δίδονται ἔδω διὰ νὰ τὰ κρίνωμεν ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ γνωρίζωμεν ἀπλῶς καὶ, —ἄν ἡμποροῦμεν—νὰ τὰ θαυμάζωμεν.

Λυστυχός, τὴν βαρύτητα τῆς ἀληθείας αὐτῆς δλοὶ ἐμεῖς οἱ ίστορικοὶ ἀνθρωποι τῆς Θρησκείας, τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἡθικῆς δὲν κατωρθώσαμεν γὰ τὴν ἐννοήσωμεν δόσον καὶ δπῶς ἔπειτε. Μὲ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν μοιρολατρείαν, μὲ τὴν δποίαν συνήθως κρίνομεν τὴ μικρή μας ζωή, ἐκδίδομεν κριτικοὺς φετφάδες καὶ γὰ κεῖνα ἀκόμη τὰ πρόγματα, ποὺ κλείνοντα μέσα τους τὴν ἀπειλὴν τῆς αἰωνιότητος.

Τὶ τὰ θέλετε; Ὁ Ἑλλην τοῦ δποίου κατὰ τὸ γνωστὸν δίστιχον

ο τράχηλος ζυγὸν δὲν ὑποφέρει

ἐννοεῖ μὲ κάθε θυσίαν νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν ἄλλους τὸν ζυγὸν τῆς κριτικῆς τον. Εἶναι ή κληρονομικὴ ἀρρώστεια, μὲ τὴν δποίαν ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον καὶ ή δποία ἐνέπνευσε εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ Φασονλῆ Φιλοσόφου, τὸν ώραιον αὐτὸν μονόλογον τοῦ Ρωμηοῦ σεβνταλῆ.

— Ψυχὴ μον τί λιακάδα, τί Ονδραός, τί Φέοις
‘Αχρίζει ἐμπροστά μον καϊμακλῆς καφὲς
Κ’ ἐγὼ κατεμπτενισμένος γὰ δλα φέρων κρίσεις
Καὶ μόρος μον τὶς βρίσκω μεγάλες καὶ σοφές.

Εἰδικώτερον γιὰ τὸν Ἱψεν, ἡ Ἑλληνικὴ κριτικὴ ἐφιλνάρισεν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φρογάρ. Τὸ ἐπαγαστατικὸν ἔργον τοῦ μεγάλου Ἀτομιστοῦ φιλοσόφου, ἐτάραξε σὲ τέτοιο βαθμὸ τὰ συντηρητικὰ νεῦρα τῆς, ὥστε τὴν ἡγάγκασε γὰ μᾶς πῆ, δι τὸ ποιητὴς τὸν «Βρυκολάκων» εἶναι ἐκφυλος, δι τὴν ψυχὴ τον ἔχει κατιτὶ ἀπὸ τὸ σταχτὶ χρῶμα τοῦ αἰωνίως συννεφιασμένον οὐρανοῦ τῆς πατρίδος του, δι τὸ μοναδικὸς σκοπὸς τοῦ θεάτρου του εἶναι νὰ κονρειάσῃ κ’ ἔξειτελίσῃ, τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκογένειαν καὶ τὰ ἄγνα Ἑλληνικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα!

“Ωμίλησεν δηλαδὴ δπως μιλοῦν στὴν Ἑλλάδα δλοὶ οἱ ἐργολάβοι τοῦ Πατριωτισμοῦ: δπως οἱ σοφοὶ γλωσσολόγοι, ποὺ ξεφυτρώνουν σὰν μαντάρια στὸν τρισευλογημένον αὐτὸν τόπον ὅμιλον καὶ γράφοντα περὶ Ἐθνικῶν προδοσιῶν ἀπὸ μέρους τῆς ἐλευθερίας καὶ ουθμακῆς σκέψεως ἀνθρώπων, τοὺς δποίους βαπτίζουν «μαλλαρούν» ἵσως γιατὶ οἱ ἴδιοι ἔχονταν κονρέψει σύροιται τὴ λογική τους.

“Ωσιμένως, θὰ ἥτο πολὺ σκληρὸν γιὰ τὴ Νεότητα καὶ τὴν ὁμορφὰ τῶν λουλουδιῶν τῆς ἐκλεκτῆς καὶ προνομούχον πνευματικῆς ἀνθίσεως τοῦ Νορβηγοῦ ποιητοῦ, ν’ ἀποπειραθῶ νὰ κοίνω κ’ ἐγὼ σήμερα τὴ μερεξεδένια εὐδένεια τοῦ ἔργου του.

“Οχι! Ὁ σκοπός μου εἶναι ἀπλούστερος.

Νὰ σᾶς γνωρίσω στερώτερα μ’ αὐτὸ καὶ νὰ ἐπιχειρήσω, νὰ σᾶς πείσω, ἀν εἶναι δυνατὸν, ν’ ἀγαπήσετε τοὺς νέους Θεοὺς, ποὺ μὲ δημιονογικὸ κέροι, στήνει φωτισμένους ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς Ζωῆς, ἐπάρω στὰ ἐρείπια τῶν παλαιῶν Ἀξιῶν.

* * *

“Ο Ἑρρικ Ἱψεν, γεννήθηκε σὺς 20 Μαρτίου 1828 εἰς τὸ Σκίνη τῆς Νορβηγίας, δπου διαγνήστηκε καταγωγῆς πρόπαπτός του, ἥτο ἐγκατεστημένος ἀπὸ τοῦ 1726.

Εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν μείνας δρφανὸς, ἀγαγκάσθηκε νὰ διακόψῃ τὰς σπουδάς του καὶ νὰ γίνη μαθητευόμενος φραμακοποὺς στὴν Κομισταρτ. Ο μέλλων ὅμιος ποιητὴς τοῦ Μπράντ, εἶδε πολὺ γλύκορα, δι τὸ χῶρος τοῦ φραμακείου ἥτο πολὺ στενὸς γιὰ τὴν ψυχὴ του, ποὺ ζητοῦντες ἄλλα Ίδαινα. Τὸ 1850, ἐγγράφεται στὸ Παρεπιστήμιον τῆς Χριστιανίας καὶ μαζὶ μὲ τὸν Μπιόργου, τὸν Λῆ καὶ τὸν Βίγγε, ἀκολούθει τὰς παραδόσεις τοῦ καθηγητοῦ Χέλμπεργη.

“Η μελέτη, ἐν τούτοις, δὲν τοῦ ἀρκεῖ γιὰ ν’ ἀναπτύξῃ τὸ ίδιόρρυθμον δραματικὸν ταλέντο του.

Τοῦ χρειάζεται, δλόκληρη ἡ Ζωὴ, μὲ τοὺς ἀγῶνας τῆς, τοὺς πόνους τῆς, τὰς πικρίας τῆς. Τοῦ χρειάζεται ἀκόμα κάποιο ίδαινό, ποὺ ν’ ἀνταποκρίνεται στὴν ταραγμένη ἀπὸ τὸν ἐφιάλτην τῆς ἀποτίας ψυχῆς του. Τὴν ἐποχὴν ἔκεινην ἔμελετοῦσε τὸν Κατιλίνα. Η μεγάλη αὐτὴ μορφὴ τοῦ Σαλλοντίου ἥρωος, ἔρχεται, σὰν τὸ βασιλόποντο τοῦ παραμυθιοῦ, νὰ ξυπνήσῃ μέσα του τὴν εὐγενικὴν Ἑλαγαστατικὴν του ὅμη, ποὺ ἔξειδηλώθηκε ἀργότερα εἰς τὸ ἔργον του. Τὶς ἡμέρες ἔκεινες, γράφει στὸν φίλον του Μπραντές.

«Ζοῦμε μὲ τὰ ψύχουλα, πὸν ἔπεσαν ἀπὸ τὸ ιρατέζι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ ψύχουλα δῶμας αὐτὰ, δὲν μποροῦντε νὰ μᾶς χορτάσουν. Κάθε ἵδεα πρόπει τὸ πέρον τὸν τόνον καὶ τὸ χρῶμα τῆς ἐποχῆς, πὸν δουλεύεται. Η Ἐλευθερία, ή Ἰσότης, ή Ἀδελφωσύνη, δὲν εἶναι δυνατὸν νᾶχον σήμερος πειὰ τὴ στενὴ σημασία, πὸν εἶχαν τὴν ἐποχὴν τῆς μακαρίστας Γκιλοτίνας. Οἱ πολιτικοί μας ἐπιμένουν νὰ κάνουν πός δὲν τὸ ἔννοον. Γὶ αὐτὸν κ' ἐγὼ τοὺς μισῶ. Τοὺς ἀρέσουν οἱ μικροεπαναστάσεις, ἐνῷ ἐκεῖνο, πὸν ἐνδιαφέρει τὸν κόσμον σήμερα εἶναι μᾶς δλοκληρωτικὴ ἐπανάστασις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος».

Ἐγα ἔτος ἀργότερα, ἀρχίζει τὴν ἐκδοσιν περιοδικὸν εἰς ἄκρον φιλελευθέρουν, εἰς τὸ δόπον δημοσιεύει τὰ πρώτα ποιήματα του καὶ μίαν σάτυρον δραματικὴν, τὴν «Νόρμα». Τὸν ἴδιο χρόνο διορίζεται διευθυντὴς τοῦ θεάτρου τοῦ Μπέρογκεν. Τὴν θέσιν αὐτὴν διατηρεῖ ἕως τὸ 1857 δόποτε διορίζεται τοιοῦτος εἰς τὸ θέατρον τῆς Χριστιανίας, καὶ νυμφεύεται ἐξ αἰσθήματος τὴν Σοσάραν Δάε Τόρσεν, κόρην τοῦ πάστορος τοῦ Μπέρογκεν καὶ τῆς Μαγδαληνῆς Τόρσεν, τῆς δόπιας τὰ παιτικὰ ἔργα εἶναι πασίγνωστα εἰς τὴν Σκανδινανίαν.

Η κυρία Ιψεν, μία ὑπέροχος, ἀλήθεια, Γυναῖκα, δῆπος διμολογοῦν δῆλοι δῆσοι τὴν ἐγγύωρισαν, βιηθεῖ τὴν πνευματικὴν ἐξέλεξιν τον. Εἰς αὐτὴν χρεωστεῖ ὁ μεγάλος δραματονοργὸς τὴν ἔμπνευσιν, μὲ τὴν δροπίαν ἐδημούργησεν δῆλες τὶς ἰσχυρεῖς καὶ ἀνεξάρτητες γυναικεῖς φυσιογνωμίες, πὸν ὑπάρχοντα σ' ὅλα σχεδὸν τὰ δραματικὰ ἔργα του. Τῆς εἶναι ἐδγνώμων γι' αὐτό. Μέσα στὸν τόμον τῶν ποιημάτων του, ὑπάρχουν λίγοι τρυφεροὶ στίχοι ἀφειρωμένοι σ' αὐτὴν καὶ ποὺ λένε:

«Οἱ μοναδικὸς ρόλος τῆς εἶναι νὰ μ' ἐμπνέῃ χωρὶς ποτὲ νὰ μάθῃ κανεὶς, ποὺ εἶναι ή Μόδσα μουν. Κ' ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ δεχθῇ καμιὰν μουν. Καὶ ἐπειδὴ δέντος τοὺς στύχους, πὸν τῆς φωνάζοντα δυνατά «ἐνδχασιτῶ»!

Τὸ 1864, μὲ τὴν ψυχὴν πονεμένην ἀπὸ τὴν ψυχὴν ὑποδοχὴν πὸν ἔκαμεν εἰς τὸ ἔργον του ἡ Νοορθηγικὴ κριτικὴ, ἐκπατοῖζεται. Ἐπισκέπτεται τὸ Μιλάνον, τὴν Πίζαν, τὴν Ρώμην, τῆς δροπίας τὸ θλιβερὸν μεγαλεῖον τὸν ἐνθουσιάζει καὶ τὸν σκλαβωτείον τέσσερα δλόκληρα χρόνια. Απὸ τὴν Ιταλίαν πηγαίνει στὸ Μόναχον καὶ στὴν Δρέσδην, ἔρχεται στὴν Αἴγυπτον, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Βασιλέως Καρόλου ΙΙΟΥ διὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς διώρουγος τοῦ Σονέξ κ' ἐπιστρέφει πάλιν στὸ Μόναχον.

Φεύγει ἀκόμα τὴν Πατρίδα του.

Ιγορίζει ἀπὸ πόλι σὲ πόλι, πατοῦ καὶ πάρτοτε

πιστὸς παραπορητὴς τῆς Ζωῆς κ' ἐργμάτης φιλόσοφος. Ή βαθεὶα αἰσθανομένη ψυχὴ του τοῦ κρυφολέει, διτὶ ἡ ποίησις τῆς σιωπῆς εἶναι πειὸν θῆτικὴ ἀπὸ τὴν πεζότητα τοῦ θορύβου.

Μακροὺ ἀπὸ τὸ πλῆθος, κατὰ τὸ διάστημα τῆς εἰκοσιπενταετοῦ ἑκουσίας ἔξοριάς του, καλλιεργεῖ τὴ σκέψη του, λαξεύει τὸ ὄφος του καὶ διαφυλάττει θρησκευτικῶς τὸ «ἔγώ» του.

— Ο θόρυβος τοῦ δχλον μὲ τρομάζει, λέει σὲ κάποιο του ποίημα. Θέλω νὰ προφυλάξω τὰ ροῦχα μου ἀπὸ τὴ λάσπη τῶν δούμων. Γιατὶ μὲ γιορτινὰ ροῦχα θέλω νὰ περιμένω τὴν Αὐγὴ τοῦ μέλλοντος..

Η αὐγὴ αὐτὴ ἀργησε νὰ φανῇ, ἀλλ' ἐφθασε κάποτε.

Στὰ 1898 ή Σκανδινανίκη χερσόνησος ἔσοδάζει ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον τὴν ἔβδομη ρικοντατηρίδα του.

Ο Βασιλεὺς τῆς Σονηδίας, οἵ ἐν τέλει, οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ώραίων Ίδανικῶν, τὸ πλῆθος, δκαιούσι τάξεις συναθροίζονται σὲ μιάρ ώραίαν ἐορτήν, ή δποια ὑπῆρξε ή Νίκη καὶ διαμίμβος τοῦ μεγάλου δραματουργοῦ.

Μέσα δῆμος σὺν ἐκδηλώσεις αὐτὲς τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, αὐτὸς μέρει σιωπηλός. Οἱ πληγὲς τοῦ παρελθόντος τοῦ εἶναι πολὺ ἀγαπημένες ὥστε νὰ τὶς ξεχάσῃ τόσο γλίγορα. Μὲ τὸν μεγαλόστανδρον τοῦ Αγίου Όλαμ τώρα πειὰ στὰ στήθη, ξαραγγοῖζει μὲ τὴ σκέψη του στὸ μικρὸ δωμάτιο, πὸν ἐστέγασε σὲ κάποια μακρινὴν ἐποχὴν τὶς πρότεις φιλοδοξίες του, τὶς πραγματοποιημένες τώρα τόσον θριαμβευτικά, καὶ ἀθελα ἴσως, ἀπὸ κάποιο φυσικὸ νόμο άντιδράσεως, θυμάται τὰ δύσκολα χρόνια τῆς ζωῆς του, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὅποιών, τὰ δράματά του ἐσφυρίζοντο.

Ο βιογράφος του, ἀπὸ τὸν δόπον δαρείζομαι τὰ σημειώσεις αὐτὰς, προσθέτει.

— Αἱ σημειώναι ἐκδηλώσεις τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς λατρείας, πὸν τὸν περιτιγνούριζον, φέρνουν κάποιο πικρὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη του. Θὰ σκέπτεται βέβαια. «Δὲν ἔχω καμιὰ πεποίθησι στοὺς ἀνθρώπους. Γὰρ νὰ μὴ τὸν μισήσω, λοιπὸν, τὸν περιφρογῶ.

* *

Λεν εἶμαι εἰς θέσιν δυστυχῶς νὰ ίκανοποιήσω τὴν περιέργειάν σας, Κνούσια καὶ Κύροι, καὶ νὰ σᾶς ἐγγυηθῶ τὸν Ιστορικὸν γιὰ τὴν σκέψην πὸν ἀποδίδει κατὰ τὴν ἐπίσημην στιγμὴν εἰς τὸν Ιψεν.

Εἰμπορῶ δῆμος νὰ σᾶς διαβεβαιώσω — καὶ μαζὶ μου διαθέρας, πὸν ἐμελέτησε κάπως τὸ

ἔογον του—ὅτι δὲ μεγάλος Νορβηγός ποιητής
ἔξαντλει εἰς τὰ δράματά του, κάθε μῆσος καὶ
κάθε περιφρόνησιν γιὰ δὲ τι ὑπάρχει σήμερον ὡς
στοιχεῖον Κουινακύρ. Σὲ σιγμές ἑπερόχου θύ-
μοῦ, τὸ δυνατὸ χέρι τοῦ εὐγενικοῦ καὶ ὠραίου
Ἐπαναστάτου, γκορεμίζει τὸν Ναὸν, μέσα εἰς
τοὺς δρόπιοντας δρυμάζει τὸ φέμιμα καὶ ξεφαντώνει
ἡ Πρόληψις. Συντοίβει τὰ εἴδωλα, πεὸν ὡς
«Πιστεύο» θοησκεντικὸν, πολιτικὸν ἢ κουιν-
ακύρ, ἔξαπολονθόν γὰρ ουθμίζουν τὴν ἥθικήν
τοῦ αἰῶνος μας. Καὶ καθισμένος στὸ κατόφλι
τοῦ Μέλλοντος γεμίζει ἀπὸ εἰλωτεῖς τοὺς δειλοὺς
καὶ τοὺς Ἰσονήτες, ποὺ ξεφωνίζουν καὶ τραβοῦν
τὰ μαλλιά τους, στὸ ἄκουσμα τοῦ ἐπιθανάτιον
ρόγχου δλων τῶν φαντασμάτων ἐκείνων, ποὺ
ἐγένενται ή δεισιδαιμονία μέσα στὰ σκότη τοῦ
παρελθόντος, καὶ ἀργοτεθάνουν ἀπὸ καιρὸν
τῷρα ὑπὸ τὴν πνοὴν τῶν νέων Ἰδεῶν.

— Γιὰ νὰ ἔχῃ κανεὶς πίστην — λέγει κάποιος ήρως του, δ Μπράντ, — πρέπει πρὸ παντὸς νῆσκη ψυχὴν, καὶ οἱ παπάδες αὐτὸλ δὲν ἔχουν. Τὸ «πιστεύω» τους εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀλήθεια.

— Τί κρύβεται κάτω από τὸ λαμπρὸν ἐξωτερικὸν, γιὰ τὸ δόποιον εἶναι ὑπερήφανη ἡ σημειώνη Κουνιώνα; — Ερωτᾷ ὁ Μπέργκικ μὲ μελαγχολία στὰ «Κουνιώνακά στηρίγματα». Ἀλοίμονον, ἡ ἀποσύνθεσις καὶ τὸ τίποτα!

— Εἰς τὴν «Ἐρωσὺν τῶν Νέων» δι Μπράζ-
μπεργκ εἰρωτεύεται: Πολιτικὸς.... Ζραΐα!....
Ξέρετε δῆμος κανένα, ποὺ ράξεχάστηκε καὶ ρά-
μενε σύμφωνος ως τὸ τέλος μὲ τὴ συνείδησι του;

Κροίως δμως, μὲ κάπουα συστηματικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιμονὴν κτυπᾷ τοὺς σάπιους τοίχους, ποὺ σκεπάζουν τὴ σημειωτὴν οἰκογένειαν.

— Ὁ Γάμος σας, διακηρύττει δὲ Φάλκ στὴν
«Κωμῳδία τοῦ Ἐρωτοῦ», μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ
συνέργωσις δύο περιουσιῶν, ποὺ ταιριάζουν, δχ
ὅμως ποτὲ καὶ δύο νέων ποὺ ἀγαπῶνται.

Στὴν «*Αγριόπατα*» μᾶς δείχνει τὴ συμφεροντολογικὴ αὐτὴ μοσφὴ καθηρώτεοα.

Μέσα στὸ ταπεινὸ καὶ πρόστυχο περιβάλλον τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ Χιάλμαρ καὶ τῆς Gina, ἡ δποία ποὺν παντρευτῇ ἦταν ἡ ἐρωμένη τοῦ Βέρδελε, ἐνὸς γέρω-διεφθαρμένου, δ δποῖος καὶ σήμερ' ἀκόμη τοὺς συντηρεῖ, δ Γοηγόδης Βέρδελε, τὸν δποῖον ὅλοι εἰλωνεύονται ὡς πάσχοντα ἀπὸ «δξὴν πνιγετὸν τιμώτητος» προδίδει εἰς τὸν Χιάλμαρ τὰς σχέσεις τῆς Gina μετὰ τοῦ πατρός του, γιὰ νὰ τὸν τραβήξῃ, δπως λέει, ἀπὸ τὸν βοῆρον εἰς τὸν δποῖον ἔπεισε πληγωμένος καὶ κόλλησε σὰν τὴν Ἀγοιόπατα.

‘Ο Χιάλμαρ ἔσωται τὴ γυναικα του:

— Καὶ πῶς δὲν μοῦπες ποτὲ τίποτα;

GINA.— *Nαι, ἔχεις δίκηο... ἐπρεπε νὰ στὸ πῶ ἀπὸ καιδὸ τώρα.*

ΧΙΑΛΜΑΡ. — Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ποὺν σὲ πάρω
ἔπειτε νὰ μοῦ τὸ πῆς!... Ἐπειτε νᾶξερα πουά
ἴσουν!

GINA.—*Ἄντι στόλεγα θὰ μ' ἔπεοντες;*

*XIAΛMAP.—Φαντάζεσαι πῶς θάκανα ποτὲ
ἔνα τέτοιο πρᾶγμα;*

*GINA. — Βλέπεις;... Γι' αὐτὸ δὲν στῶπα!
Δὲν μποροῦσα νὰ κλείσω μόνη τὴν τύχη μου!*

Στοὺς «Βρυκόλακας» βλέπουμε τὴν κ. Ἀλβιγκ
νὰ ὑπομένῃ στὰ κυρφὰ ἐπὶ εἴκοσιν δόλωληρα
χούρια, τὴν ἀθλιότητα τοῦ οἰκογενειακοῦ τῆς
βίου. Ἐπὶ τέλους κυροδάέται κάποτε ἀπ' αὐτὴν
τὴν ζωὴν καὶ δρμῇ πρὸς τὸν νέον Πάστορα τὸν
δόποιον ἀγαπᾶ.

— Νά με, πάρεμε, τοῦ λέγει.

— Γυναῖκα, τῆς ἀπορίνεται ἐκεῖνος! Ήγοισε πίσω σ' ἐκεῖνον εἰς τὸν δόπον ἀνήκεις.

*Ἡ δραία καὶ φυσικὴ δομὴ, πὸν τὴν ἔσποωσε
πρὸς τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν χαρὰ καταστέλλεται
γλίγοοα.*

Δέν χρει δικαίωμα για ζητήσῃ τὸ μεροδικό της
ἀπό τὴν Εὐνυχία τῆς Ζωῆς. Τῆς τὸ εἶπεν ὁ πνευ-
ματικός της.

— “Οποιος τὸ ζητεῖ εἶναι ἐπαναστάτης κατὰ τοῦ Θεοῦ, γιατὶ ἡ δυστυχία εἶναι τυμωρία, ποὺ ἐπιβάλλει ὁ Κύριος στοὺς ἀπίστους!..”

"Ετοι ή κ. "Αλβιγκ, ή δόπια έπο τὴν εὐλογίαν
τῆς θρησκείας ξαναγυρίζει καὶ πάλιν στὸ πλαΐ
τοῦ ἀρωαστημένου καὶ φανλοβίου συζύγου τῆς
καὶ περοῦ καὶ σφύνει, δπως περοῦν καὶ σφύ-
νον θλιμμένες οἱ κάποιες χεινοποιώπικες τοι-
αταφυλλένιες ἀνδρὲς, μέσα στὶς βαγανόστητες τοῦ
χειμῶνος, γίνεται τὸ σκληρώτερο ἀλλὰ καὶ δυνα-
τότερο σύμβολο τῶν συμπαθητικῶν θυμάτων,
ποὺ δημιουργεῖ τὸ σημερινὸν Κοινωνικὸν κα-
θεστός.

— Ὑπέρερα πολλὰ, λέγει κάποιον, μέσα στὸ σπίτι αὐτό!. Γιὰ τὰ συγκρατῶ τὸν ἄντρα μου τὶς νύχτες, ἀναγκάσθηκα πολλὲς φορὲς τὰ γίνοντα σύντροφος τῶν μυστικῶν του δργίων καὶ τὰ παλαιύμα σῶμα μὲ σῶμα μαζί του γιὰ τὰ βάλω τὰ κοινηθῆ.

«Υστερό» ἀπὸ τίς εἰκόνες αὐτὲς τῆς οἰκογενειακῆς διαφθορᾶς, ποιὸς ἄραγε θὰ εἴχε τὴ δύναμι νὰ ἴποστηριξῇ ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς δὲν εἶμε-θατά τεκούλα ἀποτελέσματα κάποιων ἀδενικῶν ἔργων, ποὺ ἀπαῦν τὴ Ζωὴ μὲ τὸ φαινόμε-ρον τάχα τῆς ρομπότήτος των, καὶ δὲν εἴμεθα δό-κτορες Ράνκ τοῦ «Κουκλόσπιτου», Μπρέντελ τῶν «Ροδμερσχόλμη», Όσβαλδοι τῶν «Βογκολάκων» πλάσματα δηλαδὴ δοοωσπιέντα καὶ ἔχοντα ποὺ

σηκώνομε στοὺς ὅμοιος τὸ βαρὸν σταυρὸν τῆς κληρονομικῆς κατάρας τοῦ ἀφεύκτου Χαμοῦ;

Στὴν «Ἄγριόπατα» δὲ Γρηγόρης Βέρολε ἔρωταὶ τὸν ἱατὸν Ρέλλιγκ.

— Άπο μὰ τέτοια λοιπὸν οἰκογένεια περιμένουμε νὰ μορφωθῇ ἡ νέα γενεὰ; . . . Όχι πρέπει πρότα τὰ τεθοῦν τὰ θεμέλια τῆς Ἀλήθειας.

Ἐκεῖνος τὸν διακόπτει.

— Κύριε Βέρολε νῦν, μὴ μεταχειρίζεσθε τὴν λέξιν Ἀλήθεια. Ἐχετε τὴν ὁράσαν ἐκφραστὸν «Ψεύδη».

Οἱ ἱατὸς Ρέλλιγκ, ἀντιπροσωπεύει ἐδῶ τὸν Νορβηγὸν συγγραφέα ὁ δοῦλος μὲν ἀξιοθάνατον τὸν εἰλικρίνειαν καὶ στωϊκότητὴν ἀπάθειαν διακηρύπτει, ὅτι τὸ Ἰδανικὸν ὅλων μας εἶναι τὸ φέμμα. Καὶ ἐκείνων ἀκόμη, ποὺ ἀποβλέπουν σὲ κατιπὲν εὐγενικότερον καὶ ὑψηλότερον. Τὸ βλέποντα, τὸ αἰσθάνοντα ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ τὸ ἀρνηθοῦν. Ἔρχονται στιγμὲς, ποὺ φωνάζουν σὰν τὸν Ὁσβάλδον «Ἡλιο... θέλουμε Ἡλιο» δὲν κάνονταν δικαίως τίποτα γιὰ νὰ διαλέσουν τὰ σύννεφα, ποὺ σκεπάζουν τὸν ἥλιον αὐτὸν.

— Ἀν εἶχα τὴν δύναμιν, λέγει δὲν Ρόσμερ στοὺς «Ροσμερσόλμη» νὰ ἔξαναγκάσω τοὺς ἀνθρώπους — καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἕαντόν μου μαζὶ — νὰ διμολογήσουν τὰ λάθη τους, νὰ ἔξπτησο στὴν ψυχὴ τους τὴν μετάνοια, νὰ τοὺς διδηγήσω κοντὰ στοὺς διμοίους τους μὲν ἐμπιστοσύνην καὶ ἀγάπην, τὶ διμορφη ποὺ θάκανα τὴν ζωή!

Οἱ Ἱψερ πιστεύει στὴν ἡμικήν αὐτὴν ἀγαγένητην, ποὺ δινειρεύεται δὲν Ρόσμερ.

Δὲν εἶναι μόνον Γκρεμιστής ὁ μεγάλος Νορβηγὸς ποιητής. Εἶναι περισσότερον Δημιουργός. Παραμερίζει ἔξαφτα τὰ ἐρείπια καὶ ἐπάνω σὲ νέα θεμέλια, στήνει, ἀπαστράπτον ἀπὸ Ἀλήθειαν, διάλογοικό στὴ Ζωὴ καὶ τὴ Χαρὰ, τὸ νέο τὸν Οἰκοδόμημα.

Πέροι τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀηδίας, ποὺ αἰσθάνεται γιὰ τὸ Παρόν, ἐκεῖ, πέροι ποὺ δὲν ἀνατολήν τῶν νέων γενεῶν, φοδίζει ἡ ἀνγὴ κάποιουν δινείδουν γι’ αὐτὸν. Εἶναι ἡ μέλλουσα Κοινωνία, τῆς δοπίας γίνεται ὁ ωραῖος Προφήτης.

— Ποιὸς τάχα δὲν ἔπεσε μὰ φορὰ στὴ ζωὴ του; Τὶ σημαίνει διμος... φτάνει νὰ ξανασηκώθηκε.

Μὲ τὸ στόμα τοῦ Μπρόκμαν, ὁ δοῦλος ἐκφράζει τὴν σκέψην αὐτὴν, μιλεῖ αὐτὸς ὁ Ἱψερ, ὁ δοῦλος προζωρεῖ ἀκόμη περισσότερον καὶ μᾶς ἐνποδεικνύει καὶ τὸ μέσον, μὲ τὸ δοῦλον ἔνας ἀνθρωπος ἡ μὰ Κοινωνία ἡμιπορεῖ ν’ ἀναγεννηθῇ.

Τὸ μέσον αὐτὸν εἶναι δὲν Εὐγενικὸς Ἐρως.

— Απ’ αὐτὸν πρέπει νὰ γεννηθῇ δὲν νέος Αδάμ, λέγει κάποιον στὸν «Μπράντ.»

Στὰ «Κοινωνικὰ στηρίγματα» μᾶς παρουσιάζει τὸν Μπέρνικ νὰ μεταροῇ χάρις εἰς τὸν Ἐρωτα τῆς Λόνα.

Ιδίως δημος δὲν Peer Gynt μᾶς δίδει τὴν θριαμβευτικωτέραν ἀπόδειξιν τῆς ἡμικῆς δυνάμεως τῆς Ἀγάπης.

Οἱ Peer Gynt, μὲ κάπασπρα πετὰ μαλλιὰ καὶ ἀφοῦ ἔγκεντησε τὴν ζωὴ του, ξαναγνοῖζει στὸ κυριό του, διόπου σὰν ἦταν νέος τὸν είχε ἀγαπήσει τοελλὰ μὰ νέα κοπέλλα, ἡ Σολβέϊγκ.

Γέρος τώρα, νοιώθει νὰ τὸν τύπη ἡ συνείδησις, στὴ σκέψη, διότι ἀπέφυγε πάντα τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν.

Νυχτώνει, καὶ αὐτὸς τρέχει στὸ δάσος, ποὺ στὰ νειάτα του ἐπέρασεν δύμορφες ὄφες στὸ πλαΐ τῆς καλῆς Σολβέϊγκ. Τοῦ φαίνεται πὼς ἀκούει φωνὲς γύρω του.

Τὰ κυπαρισσόδημηλα, ποὺ κυλοῦνται στὰ πόδια του μονρομόργουνται.

— Εἴμαστε τὰ δύμορφα χρόνια ποὺ ἔχασες.

Οἱ δέρας βρογγάει.

— Εἴμαστε τὰ τραγούδια, ποὺ ἔπρεπε νὰ ἔχησε τραγούδησει.

Οἱ σταλαματίες τῆς δροσιᾶς, ποὺ πέφτονται ἀπὸ τὰ κλαριὰ ἀναστενάζουνται λέγοντάς του.

— Εἴμαστε τὰ δάκρυα, ποὺ δὲν ἔχουσες.

— Είτε ἡ συνείδησις του ἐπαναστατεῖ.

Αγαπημένο μου χῶμα, παρακαλεῖ, συχώρεσε μὲ ἄν σάφισα.

Ομορφεῖ ἡμίς μου, ἔστειλες ἄδικα τὶς ἀκτῖνες σου σὲ μὰ φωληὴν ἀκατοίκητη! Ω τέλω νὰ ξαναειδῶ ἀλλή μὰ φορὰ τὸν ἥλιο, θέλω νὰ καρδῶ τώρα τὴν γῆ.

Προσχωρώντας, φθάνει μπροστὰ στὸ σπίτι τῆς Σολβέϊγκ, τὴν στιγμὴ ποὺ γρηγούλα καὶ ἐκείνη, φαίνεται στὴν πόρτα ἀκούμπωτας στὸ φαβδί της.

EKEINOΣ. — Είναι ἀμαρτωλὸς εἶναι στὰ πόδια σου. Σὺ πρέπει νὰ τὸν δικάσῃς.

EKEINΗ. — Εσύ σαι Gynt... Ας εἶναι εὐλογημένος δὲν Θεός!

EKEINOΣ. — Κατηγόρησέ με!... Πές μου πόσον ἀμάρτησα ἀπέναντί σου.

EKEINΗ. — Οχι!... δὲν ἀμάρτησες!

EKEINOΣ. — Πές μου, Σολβέϊγκ τὸ κρῆμα μου!

EKEINΗ. — Έκαμες ποίημα τὴν ζωὴ μου. Ας εἶναι εὐλογημένο τὸ ξαναπάντημά μας. Ο ἀληθινὸς Gynt, ποὺ είχε στὸ μέτωπό του τὴ σφραγίδα κάποιουν ὄφαιον προορισμοῦ ἔζησε πάντα στὴ συνείδηση μου, στὴν ἐλπίδα μου, στὴν ἀγάπη μου.

Είναι φῶς φωτίζει τὸ πρόσωπο τοῦ Gynt.

Άκοντα τὸ κεφάλι του στὰ γόρατα τῆς Σολβέγη καὶ ἔπειτα τραγονδάει.

— Κοιμήσου ἀγάπη μου. Θὰ σὲ νανοφίσω καὶ θὰ ἔχαγωντήσω σιμά σου. Κοιμήσου νὰ ίδης τὸ δύοσφύτερο ὄντειο!...

Η Σολβέγη ἔξακολονθεῖ τὸ τραγοῦδι της, καὶ βγαίνει δὲ ήλιος.

Ο Ἡλιος μᾶς νέας Ζωῆς!...

* *

Ἄρ διως εἶναι ἀληθές, ὅτι δὲ εὐγενικὸς Ἔρως εἶναι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἡθικὴν ἀποκατάστασιν, ἀπὸ ποιὸ σημεῖο διως διεῖλει νὰ ἔκεινήσῃ τὸ ἄτομον, ποὺ θέλει νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὴν σκλαβιὰ τῆς διαφθορᾶς.

Ο Φάλκ στὴν «Κωμῳδία τοῦ Ἔρωτος» φωνάζει:

— Γιὰ νὰ λυτρωθῆτε, πρέπει νὰ ποδοπατήσετε τὰ κατὰ συνθήκην ψεύδη μέσα στὰ δόπια ζῆτε.

Στὸ ίδιο συμπέρασμα φθάνουμε καὶ μὲ τὴν «Ἀγριόπατα» τῆς δοπιάς ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ εἶναι, ὅτι προτυμότερον εἶναι νὰ σκοτώσουμε τὴν εὐτυχία παρὰ νὰ τὴν ἀφίσουμε νὰ ἐπάρχῃ θεμελιώμένη ἐπάνω σ' ἕνα φέμα.

Τὴν ἀρχὴν αὐτὴν, δὲ Τίγερ οὐποστηρίζει καὶ σᾶλλα δράματα του.

— Ο προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ εἶναι εἰλικρινῆς. Καμμιὰ Κοινωνία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι διγῆς ὅταν τρέφεται μὲ φέματα, λέγει στὸν «Ἐχθρὸν τοῦ Λαοῦ».

Στὸ «Κουκλόσπιτο» ἡ Νόρα, ποὺ βλέπει ἔξαφρα ὅτι δὲ ἀνθρώπος ποὺ ἀγαποῦσε καὶ ἐνόμιζε, πὼς τὴν ἀγαπᾷ, δὲν εἶναι τίποτε δλιγάτερον παρὰ ἔνας ἔγοιστρος ποὺ δὲν αἰσθάνεται καμμιὰ συμπάθεια γιὰ τὸ δυστυχισμένο πλᾶσμα ποὺ ἐγκλημάτισε χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται παρὰ μόνον γιὰ τὸν έαυτόν του, φεύγει, γιὰ νάβροη ἀλλοῦ τὴν ἀλήθεια.

— Μπορεῖ νὰ ἔναγνούσω, λέει στὸν ἄντρα της. Μὰ πρέπει πρῶτα νὰ γίνη τὸ μεγαλύτερο θᾶμα! Νὰ γίνη ἡ ἔνωσίς μας ἀλληθινὸς γάμος.

Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ, τὸ δοπιῶν χάρις εἰς τὴν ισχυρὰν προσωπικότητα τῆς Νόρας, ενόηκε κυριολεκτικῶς τὸν μπελά του ἀπὸ τὴν Κριτικὴν, καὶ ίδιαιτέρως ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κριτικὴν, δὲ Τίγερ παρουσιάζεται ὡς ἀπόστολος τοῦ δικαιώματος τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως.

Όταν ἡ Νόρα, μὲ κάποιαν ἀσυνείδιστη γιὰ Γυναικα ἀποφασιστικότητα δηλώνει κατηγορηματικότατα εἰς τὸν Χέλμερ, τὸν σύζυγόν της, ὅτι θὰ φύγῃ, γίνεται ὁ ἔξῆς διάλογος μεταξύ τους.

ΧΕΛΜΕΡ.— Αὐτὸ ποὺ θὰ κάνης εἶναι ἐπαναστατικόν. Παραβαίνεις ἔτσι τὰ ιερώτερα καθήκοντά σου.

NOPA.— Καὶ ποιὰ καθήκοντά μου, νομίζεις, πὼς εἶναι τὰ ιερώτερα;

ΧΕΛΜΕΡ.— Ἐχεις ἀνάγκη νὰ στὰ ὑποδείξω ἔγω; ... Λέν εἶναι τὰ καθήκοντα, ποὺ ἔχεις ἀπέντατο μου καὶ ἀπέντατο τῶν παιδιῶν σου;

NOPA.— Ἐχω διως καὶ ἄλλα, τὸ ίδιο ιερὰς ὥπος αὐτά.

ΧΕΛΜΕΡ.— Όχι, δὲν ἔχεις... ποιὰ μπορεῖ νάραι αὐτά;

NOPA.— Τὰ καθήκοντα, ποὺ ἔχω ἀπέντατο τοῦ ἔαντοῦ μου.

ΧΕΛΜΕΡ.— Ναὶ, μὰ ποὺ ἀπ' ὅλα εἶσαι σύζυγος καὶ μητέρα.

NOPA.— Λέν πιστεύω πειὰ σ' αὐτή σας τὴν ἀξίωσι. Πιστεύω πὼς ποὺ ἀπ' ὅλα εἴμ' ἔν' ἀνθρώπινο πλᾶσμα δπως ἔσου... ἢ τοὐλάχιστον πὼς τὸ καθῆκον μου εἶναι νὰ προσπαθήσω νὰ γίνω.

Τὴν ὀραιοτέραν διως εἶκόνα τῆς ἡθικῆς δυνάμεως τοῦ ἀτόμου μᾶς τὴν δίδει εἰς τὸν «Μπράντ».

Ο Πάστωρ Μπράντ ἀφοῦ ἔξετασε κάποτε τὴν συνείδησί του, ἀρνήθηκε μονομάς ὅλα τὰ ψέματα μέσα στὰ δόπια είχες ἀνατραφῆ.

Σήμερα δὲν εἶναι πειὰ σκλάβος τῆς θρησκείας. Μόλις ἔχει ἰδέαν τοῦ ὅτι εἶναι Χριστιανός. Ξέρει διως ὅτι εἶναι ἀνθρωπος καὶ ὅτι οἱ ἀνθρώποι ξεχωρίζουν τὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν Πίστιν. Ο Θεός του δὲν εἶναι ὁ Θεός τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Ο Θεός μου, λέγει κάποιον, εἶναι θέελλα, ὁ δικός σας εἰν' ἔνα ἀσθενικό δεράκι. Ο δικός μου εἶναι ἀκαμπτος, ὁ δικός σας εἶναι κονφός. Ο δικός μου εἶναι δλος ἀγάπη, ὁ δικός σας εἶναι ἀγαθός. Λέν συγχίζω τὰ πράγματα. Λέν υπερασπίζομαι καμμιὰ Ἐκκλησιά, κανέρα δόγμα... Ή φύσις ἀπαιτεῖ νέες δυνάμεις νὰ ἐνωθοῦν.

Εἶσθε ὅλοι σας δειλοὶ, πνεύματα ἀδρανῆ. Λείπετε ἀπ' δλους σας τὸ φτερούγιασμα τῆς θελήσεως!...

Στὸ δόφιμο τὸν συναντᾶ τὸν ζωγράφον Ἔϊνάρ καὶ τοῦ διμολογεῖ πὼς πηγάνει σὲ κάποια κηδεία.

— Ποιὸς πέθανε; τὸν ἐρωτᾷ δὲ ζωγράφος.

ΜΠΡΑΝΤ.— Ο Θεός!... ὁ θεός τῶν σκλάβων!... Ψυχομαχοῦσε αἰῶνες τώρα.

EINAP.— Εἶσαι ἀρρωστος Μπράντ.

ΜΠΡΑΝΤ.— Όχι εἶμαι περίφημα! Ἀρρωστη εἶναι ἡ ἐποχὴ μας. Αὐτὴ πρέπει νὰ γιατρέψουμε. Ἐλάτε μαζὶ μου ἀνθρώποι, ποὺ σέργεοθε τόσον βαρειὰ στὴ ζωὴ. Ελάτε νὰ καταπιστοῦμε τὸ ἔργον τῆς διορθῆς ἔξαγνίσεως, νὰ κτυπήσουμε τὴ δειλία καὶ νὰ ἔντεινομες ἐπὶ τέλους τὸ νέο λιοντάρι τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως, ποὺ κοιμάται μέσα μας.

Λέν περιορίζεται διως μοράχα σὲ λόγια.

Ακούοντας τὴν ἐπιτακτικὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεώς του, διστάζει σ' αὐτήν τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ζωήν του.

Μιὰ μέρα, ἐνῷ βρίσκεται σὲ κάποιο χωριό, μιὰ δυστυχισμένη γυναῖκα ἔχεται βιαστικὴν τὰ τὸν παρακαλέσῃ τὰ τρέξῃ τὰ μεταλάβῃ τὸν ἄντρα της, ποὺ ψυχομαχάει. Ο ἑτοιμοθάνατος δῆμος βρίσκεται στὴν ἀλληλ ὅχθη τοῦ ποταμοῦ καὶ ἡ τρικυνία τὴν στιγμὴν ἔκεινη σηκώνει τόσο πελώρια κύματα, ποὺ κανένας βαροκάρης δὲν ἀποφασίζει τὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ζωήν του. Ο Μπράντ, χωρὶς τὰ κάστη καιρού, μπαίνει μόνος του μέσα στὴν βάρκα—δὲν τὸν συνοδεύει οὔτε ἡ γυναῖκα τοῦ ἑτοιμοθάνατον—κατορθώνει τὰ φθάσῃ στὸ ἄλλο μέρος τοῦ ποταμοῦ τὰ μεταλάβῃ τὸν ἄρρωστο πρὶν πεθάνῃ καὶ τὰ ἐπιστρέψῃ σῶσ. .

— Νὰ ὁ παπᾶς, ποὺ μᾶς χρειάζεται, φωνάζει δ ὅχλος καὶ ζητεῖ τὰ τὸν κρατήσῃ στὸ χωριό.

Ἐρχεται ἡ μητέρα του καὶ τοῦ ὑπόσχεται τὰ τὸν ἀφίσῃ δῆλη τῆς τὴν περιονοία φθάνει μόνον δταν θάρη ἡ ὥρα, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς κληρονομίας αὐτῆς, τὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν ψυχή της.

Ο Μπράντ ἔξανίσταται. Κατηγορεῖ τὴν μητέρα του, διτὶ ἐλήστευε τὸν ἄντρα της καὶ προσπαθεῖ τώρα τὰ πονήσην τὰ κλοπομαῖα στὸ παιδί της.

— Τὰ αἰσθήματα σου, τῆς λέγει, δὲν διαφέρουντες ἀπὸ τὰ αἰθήματα δύον τῶν ἄλλων γονέων. Τὸ παιδί σου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ δ κληρονόμος σου!

Ἐν τούτοις, τῆς ὑπόσχεται, τὰ τῆς φέρου κατὰ τὰς τελευταίας της στιγμὰς τὴν νίκην του στοιχῆ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παρηγορίαν, ἀλλὰ τῆς θέτει κι' αὐτὸς τώρα ἔνα δύον.—Ν' ἀργηθῇ τὰ καλά της καὶ τὰ κατέβῃ στὸν τάφο γυμνή!

Περοῦν κάμπισσα χρόνια! Ο Μπράντ, ἐφημέριος τώρα πεύτα τοῦ χωριοῦ, ζῆται εὐτυχισμένος μὲ τὴν γυναῖκα του Ἀγγή, ποὺ μὲ τὴν ἀγάπην της, τὸν ἔκαμεν' ἀγαπήσην δύον τὸν κόσμον.

— Γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ κανεὶς δύον τὸν ἀνθρώπους, λέει σὲ κάποια σκηνὴ, πρέπει πρῶτα ν' ἀγαπήσῃ ἔναν μόνον.

Ἐν τούτοις καὶ μέσα στὴν Ἀγάπη του, διατηρεῖ τὴν σκληρότητα τοῦ Καθήκοντος.

Ολα ἡ τίποτα, ζητεῖ ἀπὸ τὸ ποίμανό του.

Τοῦ ἀναφέρουν ἔξαφρα, διτὶ ἡ μητέρα του πεθαίνει καὶ διτὶ παραχωρεῖ τὴν μισή της περιονοία στὸν πιωχοὺς γάλα τὰ μεταλάβῃ.

Ο Μπράντ ἀγνεῖται. Όλα ἡ τίποτα!

Η μητέρα του παραδέχεται τὰ δώσῃ τὰ ἔννεα δέκατα.

Ἐκεῖνος δχ! Όλα ἡ τίποτα!

Η γυναῖκα του, τὸν μέμφεται γιὰ τὴν ἐπιμοργὴν του αὐτήν. Καρέτας, τοῦ λέγει, δὲν θὰ ἐδέχετο αὐτὸν ζητᾶς ἀπὸ τὴν μητέρα σου.

— Τὸ ξέρω, τῆς ἀπατᾶ, γιατὶ δῆλοι εἶναι ψεῦτες καὶ διεφθαρμένοι.

ΑΙΓΝΗ.—Κι' ἀπὸ τέτοιον κόσμον ἀπατεῖς Όλα ἡ τίποτα;

ΜΠΡΑΝΤ.—Δὲν ὑποχωρεῖ κανεὶς, δταν θέλῃ τὰ τικήσῃ!

Κ' ἡ μητέρα του πεθαίνει ἀκουσιώητη.

Ο Γιατρὸς τὸν εἰδοποεῖ σὲ λίγο, διτὶ ἀν δὲν φύγῃ ἀπὸ τὸ χωριό ἔκεινο, δ "Άλη τὸ παιδί του θὰ πεθάνῃ. Τὸ κλῆμα, τοῦ λέγει, δὲν τὸ σηκώνει.

Η πρώτη σκέψης τοῦ Μπράντ στὰ λόγια αὐτὰ τοῦ γιατροῦ, εἶναι τὰ σώσῃ τὸ παιδί του καὶ τὰ φύγῃ μακραν̄ ἀπὸ τὸν μολυσμένον ἔκεινον δέρα.

Γοήγορα δῆμος ἀλλάζει ἀπόφασιν. Τὸ καθῆκόν του εἶναι τὰ μείνη καὶ μένει.

Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστογέννων, δ "Άλη πεθαίνει. Στὸ πλάι τῆς Ἀγγῆς θέλει τὰ προσευχῆθη, μὰ δὲν τὸ κατορθώνει. Σκέπτεται.

— Νὰ προσευχηθῶ!.. Γιατὶ τάχα;.. Μήπως προσευχὴ δὲν σημαίνει τὰ ζητήση κανεὶς ἔλεος ἀπὸ τὸ Αἴνιγμα τῶν Αἰνυμάτων καὶ ν' ἀποταθῆ σ' αὐτὸ μὲ κλαυθμηρισμοὺς ποὺ χάνονται στὸν δέρα;

"Όχι, δὲν ὑπάρχει κανεὶς λόγος τὰ προσευχῆθη. Ἐλεος ζητοῦν μόνον οἱ δειλοὶ, δσοι δὲν ξέρουν τὰ θέλοντα!

Μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ ζητεῖ ἀπὸ τὴν Ἀγγή, τὰ ξεχάση τὸν Ἀλη.

ΑΙΓΝΗ.—Πέρι μον ἀκόμα τὶ θέλεις; Εδυσίασα δ, τι μοῦ ζητήσεις ως τὰ τώρα! Τίποτα πειὰ δὲν μένει!

ΜΠΡΑΝΤ— Καὶ δῆμος.

ΑΙΓΝΗ.—Μίλησε.. ἔχω τὸ θάρος ποὺ ἔχονται δῆλοι οἱ δυστυχισμένοι.

ΜΠΡΑΝΤ.—Πρέπει τὰ θυσιάσης τὶς ἀρμήσεις σου.

ΑΙΓΝΗ.—Ξεροῦσισε, λοιπὸν, καὶ τὴν καρδιά μου! "Α χωρὶς ἀλλο δ δρόμος, ποὺ φέρνει στὸ θέρο σου εἶναι πολὺ κονραστικός.

Τὴν στιγμὴν ἔκεινη, κάποια φτωχὴ μ' ἔνα παπάκι στὴν ἀγκαλιὰ ἔχεται τὰ τὸν ζητήση ἐλεγμούσην.

Ο Μπράντ προσφέρεται τὰ δώσῃ τὰ φοῦκα τὸν Ἀλη.

Η Ἀγγή ἀνθίσταται κατ' ἀρχὰς, στὸ τέλος δῆμος ἀποφασίζει τὰ τὰ μοιρασθῆ μὲ τὴ φτωχή.

— Όλα, δός της τα δλα, φωνάζει δ Μπράντ.

Ἐκεῖνη πειθεῖται καὶ θέλει τὰ κρατήση μονάχα γιὰ ἔνθεμισι μὰ σκονφίτσα. Αὐτὸς δῆμος εἶναι ἀνέρδοτος.

— Μὴ μέρης ἀκόμη σκλάβα τῶν παληῶν θεῶν σου, ἐπιμένει. Αός τα δλα.

Η Ἀγγή δίνει καὶ τὴ σκονφίτσα. Μὰ δὲν εἶναι πειὰ ἡ ἴδια. Τὸ πρόσωπό της ἔχει πάρει κάποια τρελλὴ ἔκφραση. Τὰ μάτια της βγάζονται φωτείς.

— Μπράντ, τοῦ λέει. 'Ελευθερώθηκα! 'Ελευθερώθηκα! Σ' ενχαριστῶ, ποὺ μ' ὁδήγησες στὴ Νίκη... Τώρα δῶμας εἶναι ἡ σειρά σου νὰ καταλάβης καὶ σὺ πόσο βραζὸν εἶναι αὐτὸ τὸ «Όλα ἡ τίτοτα»!

Καὶ πέφτει ρεκού.

Μόρον καὶ ἔργμον, ἐγκατελειμένον ἀπὸ δλον τὸν κόσμον, τὸν βρίσκει ὁ θάνατος. 'Ενας θάρατος ποὺ θυμίζει τὴ δύσι τοῦ Νικοϊκοῦ 'Υπερθανάτωπον.

Οἱ τελευτᾶς του λέξεις, εἶναι ἡ ἀπολογία τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

— Κάθε γενεὰ στέλνει στὸ θάνατο ἕτα παιδί της γιὰ νὰ ἔξαγγίσῃ τὰ κρίματα δλον.

* * *

«Οπως μὲ τὴ Νόρα, ὁ 'Ιψεν, μᾶς ἔδωσε τὸν ἰδεώδη τύπον τῆς Γυναικὸς, ἔτι μὲ τὸν Μπράντ ποὺ μᾶς μαθαίνει νὰ ζοῦμε, νὰ θέλουμε, ν' ἀγωνιζόμεθα, νὰ δημιουργοῦμε καὶ νὰ πεθαίνουμε εὐγενιὰ καὶ ὠραῖα, συμβολίζει τὸν μελλοντικὸν ἄνθρωπον.

Οἱ δυὸι αὐτοὶ τύποι, συμβολίζουν ἀκόμα τὸν δύο παράγοντας τῆς 'Ιψενικῆς Οἰκογενείας. Διότι ὅσω κι' ἀν δέλονν νὰ ποῦν μερικοί, ὅτι ὁ 'Ιψεν εἰς τὸ ἔργον του ἐν γένει, θέτει ἀντιμέτωπον τὸ ἀτομον πρὸς τὴν οἰκογένειαν, αὐτὴν παραμένει καὶ γιὰ τὸν Ωραῖον 'Αραμορφωτὴν, βάσις τῆς κοινωνίας.

— Δὲν ὑπάρχει ράχη βουνοῦ τόσῳ ἀπόκομηνη, ποὺ νὰ μὴν είμπορον νὰ τὴν ἀνέβουν δυὸ μαζὶ, λέγει μὲ τὸ στόμα τοῦ Μπράντ.

Κι' ἀν διαμαρτύρεται κατὰ τῆς σημερινῆς οἰκογενείας, διαμαρτύρεται, ώρισμένως, γιατὶ τὴν θέλει ίσχυον, θεμελιωμένην ἐπὶ τῶν στερεῶν βάσεων, ἐνὸς ἀληθινοῦ καὶ ὅχι βιασμένου δοκού, δῆπος ἔκεινον ποὺ δίδει στὸ τέλος ἡ «Κυρὰ τῆς Θάλασσας».

* * *

«Κυρὰ τῆς Θάλασσας» εἶναι ἡ 'Ελίδα, ἡ κόρη κάποιου ἐπιθεωριτοῦ τῶν Φάρων. 'Οταν ἥταν νέα, τῆς ἔτυχε νὰ συναντήσῃ καὶ ἀγαπήσῃ ἔναν πιλότον, ἐρωμένον τῆς θάλασσας, τῆς νύχτας καὶ τῶν δρυισμένων κυμάτων.

Ο πιλότος αὐτὸς ὁ μυστηριώδης, ἀφοῦ ἐσκότωσε τὸν Κυβερνήτην του ἐδραπέτευσε. Ποὺν φύγη ὅμως ἄλλαξε μὲ τὴν 'Ελίδα δακτυλίδιον, τὸ δποῖον ἀμέσως ἔρριξε στὴ θάλασσα.

— Τώρα εἴμαστε πατρομέροι μὲ τὸ κῦμα, τῆς ἐπενέντες, καὶ χάθηκε.

Η μεγάλη ἐπιφορὴ τὴν δύοιαν ἔξασκοῦσε ἐπάνω τῆς διανύτης, τὴν ἔκανε νὰ μὴν ἀντιτείνῃ, στὴν περίεργη αὐτὴ τελετὴ τοῦ γάμου τους.

'Εν τούτοις ὕστερος ἀπὸ κάμποσο καιρὸν ἡ 'Ελίδα πατρομένεται τὸν δόκτορα Βένζελ.

Κατοικοῦν κοντά στὴ θάλασσα, γιὰ τὴν δύοιαν ἔξακολονθεῖ πάντοτε νὰ τρέψει μιὰ βαθειὰ ἀγάπη.

Έρα δειλινὸς, ὁ ἄγνωστος πιλότος ξαναγνοίζει καὶ τὴ βρίσκει μόνη.

— Σοῦ είχα πῆ πώς θὰ ξαναγνοίσω. Νά με, Εμπρόδεις πάμε!

Τὴ σιγμὴ ἔκεινη φθάνει καὶ διὰ Βένζελ.

— Η 'Ελίδα, ἔξακολονθεῖ ὁ ἄγνωστος, ἀποτελούμενος τώρα στὸν σύζυγόν της, εἶναι ἀρραβωνιαστική μον.

— Είσαι τρελλὸς ἀπαντᾶς ἔκεινος... Φύγε!

Κ' ἐπειδὴ ἔκεινος ἐπιμένει, ὁ Βένζελ τὸν ἀπειλεῖ ὅτι θὰ τὸν καταγγείλῃ νὰ τὸν συλλάβουν διὰ τὸν φόρον τοῦ Κυβερνήτου του.

Ἐπεμβαίνει δύως ἡ 'Ελίδα.

Οχι Βένζελ, τοῦ λέει. Δὲν θὰ τὸ κάμψης ποτὲ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα! Ο ἄνθρωπος αὐτὸς ἀνήκει στὴ θάλασσα... Μακροὺς ἀπ' αὐτὴν δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ ζήσῃ!... Βένζελ σῶσε με ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν, εἶναι ὅπως ἡ θάλασσα... μὲ τραβῆ.

Μία ἔξιγησις ἐπέρχεται τότε μεταξὺ τῶν συζύγων, ἀφοῦ φύγη διέρος.

Η 'Ελίδα ἀναγνωρίζει, ὅτι, κατὰ βάθος, ὁ γάμος τους εἶναι ψεύτικος...

Ησούντ χρομένος λέγει στὸν Βένζελ, δὲν μποροῦσες νὰ ὑποφέρῃς τὴν μοναξιά... Είχες ἀνάγκην ἀπὸ μιὰ δεύτερη μητέρα γιὰ τὰ παιδιά σου... καὶ μὲ πήρες χωρὶς καν νὰ ξέρεις ἀν ἥμουν ικανὴ γιὰ δι, με ἥθελες... Εγὸς χωρὶς θέλησις ἐδέχθηκα... Είχα ἄδυκο... ἐπρεπε νὰ φυλάξω τὴ θέλησις καὶ τὴν ἐλευθερία μου... Τώρα μόλις τὸ καταλαβάινω... Σοῦ ζητῶ νὰ μοῦ δώσῃς τὴν ἀδειαν νὰ σ' ἀφίσω... Δὲν μπορῶ νὰ σ' ἀγαπῶ δύος θὰ ἥθελα νὰ σ' ἀγαπῶ κι' ὅπως τὸ ἀξιζεις... Αφησέ με νὰ φύγω!...

Ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ζητεῖ διαζύγιον. Ο τύπος δὲν ἔχει καμιὰ σημασία γι' αὐτήν. Έκεῖνο ποὺ ἐπιθυμεῖ, εἶναι νὰ ἐλευθερωθῇ δ' ἔνας ἀπὸ τὸν ἄλλον ἔκουσίων.

BENZEL. — Μ' αὐτὸ ποὺ μοῦ ζητᾶς εἶναι φοβερό!... Αφησέ με νὰ σκεφθῶ... Σκέγου καὶ σύ!

ΕΛΙΔΑ. — Εσκέφθηκα. Έζω ἀνάγκην νὰ μείνω ἐλεύθερη σήμερα μάλιστα... Θέλω νὰ τὸν ξαναϊδῷ χωρὶς νὰ είμαι δεμένη μαζί σου. Τότε θὰ μπορέσω νὰ ἐκλέξω ἐν ἀπὸ τὰ δυὸ. Νὰ τὸν ἀκολουθήσω ἢ νὰ τὸν ἀφίσω νὰ φύγη μόνος.

BENZEL. — Μὰ εἶναι τρελλὰ αὐτὸ ποὺ θέλεις νὰ κάνης... Αφοῦ δὲν ξέρεις οὕτε ποιὸς εἶναι.. οὕτε τὶ θέλει.

ΕΛΙΔΑ. — Πρὸν παντοευτοῦμε μήπως σ' ἔγράφισα περισσότερο;

BENZEL. — Ἡξερες δῆμος ἀπάρω-κάτω τὸ σ' ἐπερίμενε...? Απ' αὐτὸν δῆμος δὲν ξέρεις τίποτα.

ΕΛΙΔΑ. — Ναὶ... εἶναι φοβερὸν αὐτὸν, μὰ γ' αὐτὸν ἵσα-ἴσα κατιτὶ μὲ σπρώχνει κοντά του.

BENZEL. — Ἐλα... ἡσύχασε... Στὴ θέσι ποὺ βρίσκεσαι δὲν μπορῶ νὰ σ' ἀφίσω νὰ κάνης δ', τι θέλεις. Ἐχω καθῆκον νὰ σὲ ὑπερα-σπίσω.

ΕΛΙΔΑ. — Δὲν μπορεῖς νὰ μὲ ὑπερασπίσῃς ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ο, τι μὲ ἀπηλεῖ βρί-σκεται μέσα μου.

BENZEL. — Ἀγαπᾶς Ἑλίδα τὸν Ἀγγωστον αὐτὸν!

ΕΛΙΔΑ. — Δὲν ξέρω... ξέρω μονάχα πῶς γιὰ μένα εἶναι τὸ μυστήριον.

* *

«Η «Κυρὰ τῆς Θάλασσας», δὲν μπορεῖ ν' ἀν-τισταθῇ στὴ μυστηριώδη δύναμι, ποὺ τὴν σύρει πρὸς τὸν ξένον. Ἐρχονται στιγμὲς ποὺ τῆς φαίνεται πῶς η εὐτυχία της βρίσκεται κοντά στὸν Βένζελ... τῆς λείπει δῆμος η θέλησις νὰ πάῃ κοντά του.

Τὰ μεσάνυκτα δ' Ἀγγωστος ἐπιστρέφει.

— Δὲν πρόκειται οὕτε γιὰ σένα, οὕτε γ' αὐτόν, λέει στὸν ἄντρα της. Γιὰ μένα πρόκειται, νὰ ζήσω σὰν ἐλεύθερος ἀνθρώπος!... τὸ ξέρω πῶς μπορεῖς νὰ μὲ κρατήσῃς ἐδῶ σὰν τὸ θελήσης... δὲν θὰ μπορέσῃς δῆμος ποτὲ ν' ἀλλάξῃς τὶς σκέψεις μου!... Ἀφησέ με ἐλεύθερη...

BENZEL. — Εστω... Είσαι ἐλεύθερη... Λιά-λεξε τὸ δρόμο σου... πήγαινε όπου σὲ σπρώχνει ή καρδιά σου.

ΕΛΙΔΑ. — Είσαι εἰλικρινής αὐτὴ τὴ στιγμή;... Μοῦ δίνεις τὴν ἐλεύθερία μου μ' ὅλη σου τὴν καρδιά;...!

BENZEL. — Ἡ ἀγάπη μου γιὰ σένα, εἶναι πειδὸν δυνατὴ ἀπ' τὴν θέλησι μου.

«Η Ἑλίδα τότε ξυπνάει ἀπὸ κάποιον βαθὺν ἔπον.

«Ο Βένζελ τὴν ἀγαπᾷ... Αὐτὴ εἶναι ἐλεύθερη!.. Δὲν τὴν βιάζει κανεὶς νὰ μείνῃ... Τὸ θαῦμα ἐπιτελεῖται καὶ ή Ἑλίδα μένει.

«Ο, τι τὴν τραβοῦσε πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὸν Ἀγγωστο, ἥταν ή ἀνάγκη τῆς ἡθικῆς ἐλεύθερίας.

Καὶ τώρα, ποὺ δ' Βένζελ τὴν ἀφίνει ἐλεύθερη νὰ κάνῃ δ', τι θέλει ξαναγρούει σιμά του μὲ ὅλη της τὴ θέλησι ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀντίληψι τῶν καθηκόντων ποὺ τῆς ἐπιβάλλει τώρα πειὰ ή εὐθύνη τῶν πράξεών της.

Γιὰ τὸν Ἱψεν, οἱ ἐλεύθεροι ἀνθρώποι, δὲν πρόκαντ καὶ ή Νόρα, εἶν' ἐκεῖνοι ποὺ θὰ δημιουργήσουν μιὰ μέρα τὴ Νέα καὶ ἡθικὴ Οἰκουμένη. Αὐτὴ δὲ πάλιν θεμελιωμένη ἐπὶ τῆς Ἰσότητος καὶ τῆς ἀβίαστης Ἀγάπης τῆς Ἐλίδας πρὸς τὸν Βένζελ θὰ μορφώσῃ τὴν Κοινωνίαν τοῦ Μέλλοντος.

Διὰ τὴν Κοινωνίαν δῆμος αὐτὴν χρειάζεται κάποιο Ίδανικό.

Τὸ Ίδανικὸν αὐτὸν εἶναι ή Ζωὴ, τῆς δύοις γύρεται δὲ νοσταλγὸς ὑμνητῆς, εἰς τὸ «Σὰν θὰ ξυπνήσουμε ἀνάμεσα στοὺς νεκρούς».

«Ο Γλύπτης Ροῦμπεκ καὶ ή Μάγια, εἶναι παντοεμένοι δῦ δὲ τέσσερα χρόνια, δὲν φαίνονται δῆμος νῦνται εὐτυχεῖς. Ὅστερ ἀπὸ ἔνα μακρινὸν ταξεῖδι «ἄκοῦντε τὴ σιωπὴ» σήμερα— δύοις λένε—σὲ κάποια ἐρημικὴ λοντρόπολι.

«Η Μάγια στενοχωρεῖται καὶ θέλει νὰ φύγῃ ἀλλὰ κι' δ' Ροῦμπεκ δὲν ζητεῖ τίποτε καλύτερον. Έχει χάσει κάθε δρεξι γιὰ ἐργασία. Απὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐτελείωσε τὸ ἀριστούργημά του, «τὴν Ανάστασι» η δύοια ἔκανε τὸ γῆρο τοῦ κόσμου, ἐργάζεται ἐπὶ πληρωμῆς.

Όταν ἐπόρευετο νὰ τυμφευθῇ, εἶχεν ὑπο-σχεδῆ στὴν μητρή του νὰ τὴν δόηγήσῃ στὴν κορυφὴ κάποιου ὑψηλοῦ βουνοῦ καὶ νὰ τῆς δείξῃ ἀπὸ καὶ διλεπίδης τὶς δύοφιλες τῆς γῆς. Δὲν ἐκράτησε δῆμος τὸ λόγο του. «Η Μάγια δὲν εἶναι καμικένη διὰ τὰς ὑψηλὰς ἀναβάσεις. Εποι μένει κι' αὐτὸς μαζί της χαμηλά...»

Στὸν κῆπο τοῦ ξενοδοχείου, ποὺ μένονται, συναντῶνται μὲ τὸν Οδλφρέτη, ἔναν συστηματικὸν κηρυγὸν, ποὺ ἀπὸ κάποιαν ἔξαιρετικὴν προτίμησιν, κηρυγὴ ίδιαιτέρως τὶς ἀρκοῦδες.

«Ο Οδλφρέτη, δὲν δύοις εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ογκίας καὶ δὲν ἀγαπᾶ τίποτε ἀλλὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ, προσφέρεται νὰ δόηγήσῃ τὴ Μάγια στὰ σκυλά του τὴν ωρά, ποὺ τρώντε καὶ χάρονται τὴ ζωὴ τους.

«Ἐγὼ τὸ ἴδιο Ίδανικὸν, ἐνώνται τὸν κηρυγὸν καὶ τὴν Μάγια, δὲν δύοφιλες τὸ πρόσωπο τῆς ταξεδιώδος Κας Σάτοβ, τὴν Εἰρήνη, ποὺ τοῦ ἐχρησίμευσεν ἄλλοτε ὡς μοδέλο εἰς τὸ ἀριστούργημά του, τὸ «παΐδι» τους, δύοις τῶλεγαν τότε.

«Η Εἰρήνη, λυπάται τώρα, ποὺ δὲν «έσκοτωσε» δὲν ἔκανε κομμάτια τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ροῦμπεκ, ποὺ τὸν ἀφίση.

ΡΟΥΜΠΕΚ. — Δὲν θὰ εῖχες τὴ δύναμι νὰ τὸ κάνῃς!

EIRHNI. — Ἡ Εἰρήνη δίκηρο. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν εἶχα τὴν ἴδια καρδιά.

«Η Εἰρήνη τὸν εἶχεν ἐγκαταλείψει, γιατὶ δὲν ἤξερε τὸ νὰ κάνῃ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ ζωὴ της.

Τοῦ διηγεῖται τώρα, πὼς ἐπέρασε τὰ χρόνια ποὺ ήτανε μακρινά του.

Ἐξησα κάποια τρικυμιώδη ζωή. Ἐγγώρισα πολλοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὅποίνος ἔκανα τὰ τρελλαθοῦν καὶ τὰ πεθάνοντα.

Παντρεύτηκα, τοῦ λέει, ἔναν Ἀμερικανὸν. Τὸν ἐτρέλλανα κ' ἡντοκτόνησε. Ὅστερα πῆρα ἔνα Ρῶσσο τὸν ὅποιον ἐσκότωσα! Ἐκανα πολλὰ παιδιά, μὰ τὰ σκότωντα κι' αὐτὰ ποὺ γεννηθοῦν.

ΡΟΥΜΠΕΚ.— Τὰ λόγια σου ἔχοντα κατιτὶ τὸ παράξενο... Λέν εἶσαι καλά... Φαίνεσαι σὰ νᾶχης χαρούμενο κατιτὶ μέσα σου.

ΕΙΡΗΝΗ.— Ναὶ... αὐτὸν συμβαίνει, ὅταν πεθαίνῃ μὰ δυνατὴ γυναικα... κ' ἐγὼ εἴμαι πεθαίνη αὐτὴ τὴ στιγμή... Σὺ Ρούμπεκ μὲ σκότωσες... Ὅπηρέτηρα σένα καὶ τὸ ἔργον σου μ' ὅλη τὴ ζωὴς μου.

ΡΟΥΜΠΕΚ.— Αὐτὸν ἔχεις τὸ δικαίωμα τὰ τὸ διακηροῦντα σ' ὅλον τὸν κόσμον. Γιὰ μέρα δημοσίας δὲν ἴσσουν τίποτ' ἄλλο παρὰ ἐν' ἀπλοῦν μοδέλο, ἡ πηρὴ τῆς Τέχνης μου... Λέν εἰμ' ἐνοχος ἀπέναντί σου.

ΕΙΡΗΝΗ.— Εἶσαι... Παρουσιάσθηκα μπροστά σου σ' ὅλη τὴ σφριγκλὴ γυμνότητά μου... Καὶ σὺ δὲν μ' ἄγγιξες κάν.

Ο Ρούμπεκ θέλει τὰ δικαιολογήσῃ τὴ διαγωγὴ τὸν προσπαθεῖ τὰ τὴν πείση, πὼς σ' αὐτὴν δὲν ἔβλεπε τότε παρὰ τὴ μητέρα τοῦ πνευματικοῦ τὸν παιδιοῦ, ἔνα πλάσμα ἰερὸν, πὸν δὲν μποροῦσε τὰ τὸ πλησιάσῃ παρὰ μὲ σεβασμὸ καὶ λατρεία θρησκευτική.

Δίγο-λίγο δημος γίνεται νευρικώτερος.... Τῆς ἔξοδοιογεῖται, ὅτι εἶναι κονδασμένος ἀπὸ τὴν ζωὴ πὸν περοῦ στὸ πλαΐ τῆς Μάγιας καὶ ὅτι ἔχει ἀνάγκην τὰ δημιουργήσῃ ἀκόμα... τὰ δημιουργῆς ἔξακολονθητικῶς ὡς τὴν τελευταία τὸν στιγμή.

ΕΙΡΗΝΗ.— Εἶσαι ἔνα μεγάλο παιδί, ἔνας ποιητής... Αὐτὸν εἶναι ἡ δικαιολογία σου.... Μ' αὐτὸν σκεπάζεις τὴν ἀδυναμία σου... Ἡμούν δημος κ' ἐγὼ ἔνα ἀνθρώπινο πλάσμα... Εἶχα τὰ ζήσω μὰ ζωὴ, τὰ ἐνπληρώσω ἔναν προορισμό... Τὰ ἐγκατέλειψα ὅλα... κ' ἡντοκτόνησα... Σήμερα δὲ μπορῶ τὰ ἔξαγοράσω τὸ κοῦμά μου αὐτὸ... Λέν θὰ μπορέσω ποτέ...

Ο Ρούμπεκ, τὴν παρακαλεῖ τὰ τὸν βοηθήσῃ, τὰ ξαναστήσουν τὴν ζωὴ πὸν ἔχασαν.

— Λέν ὑπάρχει «Ἀνάστασις» τοῦ ἀπαγῆ ἐκείνη, στὴν ζωὴ. «Σὰν θὰ ξυπνήσουμε ἀνάμεσα στὸν τεκνούν»... μονάχα τότε.

ΡΟΥΜΠΕΚ.— Μποροῦμε τὰ ζήσουμε ἀκόμα... Εἰσήρη.

ΕΙΡΗΝΗ.— Η ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ, εἶναι

πεθαίνη μέσα μου... Ἀλλὰ καὶ σὺ εἶσαι τεκνός... Σὺ καὶ ἡ ζωὴ εἶσαστε πτώματα.

ΡΟΥΜΠΕΚ.— Η ζωὴ σφριγῆ μέσα μου... θέλεις νᾶχης μαζὶ μου...

ΕΙΡΗΝΗ.— Ναὶ... πᾶμε τὰ σχίσονμε τὴν δύμιχλη καὶ τὰ ξανάβρονμε τὸν ἥλιο.

Ανεβάίνοντας τὸ βουνό, πὸν κατεβαίνοντας τὴ στιγμὴ ἐκείνη δ Ὁὐλφρεῖμ καὶ ἡ Μάγια πασμένοι ἀπὸ τὰ ζέρια χαρούμενοι καὶ χάρουνται στὴν δύμιχλη...

Μὲ τὸ δρᾶμα τὸν αὐτὸν, δ ἀπολογητής τοῦ Ατόμον καὶ τῆς Κουνωνίας, φάνεται σὰ τὰ θέλητα μᾶς πῆ, διτὶ δ ἄνθρωπος ἔχει καθῆκον τὸν ἀκολούθηση πρῶτα τὴ Ζωὴ κ' ὑπέρερα τὴν Τέχνη.

Γραμμέρο, στὰ 1899, ἐπὶ δηλαδὴ χρόνια πρὸ τοῦ θανάτου του, εἶναι δ ἐπίλογος τῆς δραματικῆς τὸν ποιήσεως. Στὴ δύσι τοῦ βίου του, οἱ δυὸι ὑπαρχοὶ συνεργάται του, δ Ρωμαντισμὸς καὶ δ Ρεάλισμὸς ἀγωνίζονται μέσα στὴν ψυχή του, τὸν ἀγῶνα τῆς κατισχύσεως καὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, πὸν ὑπάρχει σχεδὸν πάντοτε μεταξὺ τῶν αἰσθημάτων, τῶν βλέψεων καὶ τῆς ἐργασίας μας. Μεταξὺ τοῦ Ἰδανικοῦ καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Λέν θὰ καταχρασθῶ περοισσότερον τῆς καλωσύνης σας, Κυρία καὶ Κύριοι.

Ἐπεχείρησα τὰ σᾶς γνωρίσω στερωτέρον μὲ τὸν Μεγάλον Νορβηγὸν ποιητὴν καὶ τὰ σᾶς κάμω τὸν ἀγαπήσετε τὸν τέοντος θεούς του.

Τὸ κατώρθωσα;

Θὰ ἥτο πολὺ τολμηρὸν, ἀπλοῦς σπρατιώτης τῶν Γραμμάτων καὶ πρωτόπειρος δημιητής, τὰ πιστεύσω σ' ἔναν τέτοιον Ἡράκλειον Ἀθλον.

Οπωσδήποτε, μ' ἀρέσει τὰ πιστεύω, διτὶ ἐπέτυχα τὰ σᾶς πείσω διτὶ οὔτε τόσῳ ἀνήδηκον οὔτε τόσῳ ἀσχημον, δισσοῦ μᾶς τὸ ἐπαρονσίασεν ὡς τὰ σήμερα ἡ Ἑλληνικὴ Κριτική, εἶναι τὸ ἔργον Ἐκείνου, πὸν μὲ τὴν ἔξεχωριστὴν διαίσθησιν τῶν Ἐπιλεκτῶν, ἐπροφήτεψε ἔναν χαρούμενον Αὔριον καὶ μὲ τὸ θάρρος τῶν Ὡραίων Ἐλευθερωτῶν τῆς σκέψεως, ἀγούξε τὶς πῦλες τοῦ μαχεμένου Κάστρου, πὸν κρατοῦσε φυλακισμένη ἔως χθὲς τὴ Ζωὴ τῶν Ρευθυμῶν, τραγουδώντας μαζὶ μὲ τὸν ποιητήν:

Κάστρο, ποὺ προσμέτεις σφαλικτὸ ἀπὸ χρόνια

Κάστρο σ' ἔχοντα δέσει μὲ γητιὲς καὶ μάγια

Ἡρθα τὰ σ' ἀροίσω μὲ μηριὲς καὶ βάρια

Καὶ μὲ δάφνης κλώρια.

ΧΡ. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ.